

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.22

БОРТНИК С.М.

ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Досліджуються гарантії трудових прав поліцейських. Аналізується загальне та спеціальне законодавство з питань правового регулювання гарантій трудових прав поліцейських, а також доктринальні дослідження вчених з даного приводу. Визначаються причини та умови сучасного стану реалізації та захисту трудових прав поліцейських.

Ключові слова: гарантії забезпечення, спеціальне законодавство, трудові права поліцейських, причини та умови.

Исследуются гарантии трудовых прав полицейских. Анализируется общее и специальное законодательство по вопросам правового регулирования гарантий трудовых прав полицейских, а также доктринальные исследования ученых по данному поводу. Определяются причины и условия современного состояния реализации и защиты трудовых прав полицейских.

Ключевые слова: гарантии обеспечения, специальное законодательство, трудовые права полицейских, причины и условия.

The guarantees of labor rights of police officers are being researched. This piece of work analyzes general and special features on the legal regulations of labor rights and guarantees of police officers and doctrinal studies on this issue. It also identifies the causes and conditions of the current state of implementation and protection of labor rights of police officers.

Key words: guarantees, special legislation, human rights police, causes and conditions.

Вступ. За роки незалежності в Україні завжди залишалось актуальним питання захисту трудових прав громадян. Так, із реформуванням правоохоронної системи України та ліквідацією міліції і створення на її основі Національної поліції України також постало питання щодо створення належних гарантій трудових прав поліцейських. Дана тема є актуальною для розгляду та потребує подальшого дослідження, оскільки на сьогодні немає комплексного дослідження даної теми.

Стан дослідження. Окремі питання гарантій трудових прав поліцейських досліджували такі науковці, як О.В. Афанасьєв, Л.Ю. Бугров, В.С. Венедіктов, В.В. Гончарук, М.І. Гордієнко, М.І. Іншин, І.І. Ішутін, В.Я. Киян, О.В. Кузніченко, О.В. Лаврінєнко, Л.В. Могілевський, Т.О. Нестерова, О.М. Обушенко, С.В. Попов, О.А. Снегур, В.І. Щербина та інші.

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення гарантій трудових прав поліцейських в Україні. Для цього необхідно визначити сутність такої правової категорії, як гарантія; проаналізувати наукову літературу та доктринальні дослідження вчених, які розглядали окремі питання щодо гарантій трудових прав поліцейських.

Результати дослідження. Під час розгляду гарантій трудових прав поліцейських необхідно з'ясувати зміст такої правової категорії, як «гарантія», яка походить від французького «garantie» – порука; умова, яка забезпечує щось [1]. У словниковій літературі слово «гарантія» визначається як поручництво, порука в чомусь, забезпечення [2]. Під час аналізу доктринальних досліджень

необхідно відзначити, що існує багато думок щодо визначення такої правової категорії, як гарантія. Дана проблематика зумовлена тим, що на сьогодні поняття «гарантія» законодавчо не закріплене.

До прикладу, В.Д. Перевалов вважає, що гарантії – це система умов, засобів і способів, що забезпечують всім і кожному рівні правові можливості для виявлення, отримання та реалізації своїх прав і свобод [3]. А.С. Мордовець під гарантіями розуміє систему соціально-економічних, політичних, моральних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють рівні можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод та інтересів [4]. На думку О.Ф. Скакун, під гарантіями прав, свобод і обов'язків людини та громадянина необхідно розуміти систему соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів і способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [5].

Є цікавим досвід легального законодавчого закріплення поняття «гарантія» в інших країнах. Так, Трудовий кодекс Російської Федерації визначає, що гарантіями визнаються засоби, способи й умови, за допомогою яких забезпечується здійснення наданих працівникам прав у галузі соціально-трудових відносин [6, с. 164]. Як видно, поняттям «гарантії» охоплюються не тільки грошові виплати, що носять гарантійний характер (гарантійні виплати і гарантійні доплати), але і ті засоби, способи й умови, які забезпечують працівникам здійснення їх трудових прав, що є цілком виправданим і відповідає сучасному рівню розвитку науки трудового права.

Загалом, ідея забезпечення державних гарантій трудових прав послідовно проводиться в Кодексі законів про працю України, а також у спеціальних нормативно-правових актах, як, наприклад, Закон України «Про Національну поліцію», який містить цілий розділ, відведений для забезпечення реалізації гарантій трудових прав поліцейських. Однак необхідно розуміти, що Кодекс законів про працю встановлює державні гарантії трудових прав громадян, а також захист прав та інтересів працівників і роботодавців, що визначається цілями трудового законодавства.

Слід відмітити, що на сьогодні гарантії трудових прав виконують важливий спектр функцій. Як вірно відзначає О.В. Кузнichenko, найважливіша функція гарантій трудових прав працівників як правових засобів полягає в досягненні ними цілей правового регулювання. Вона виявляється в тому, що в результаті реалізації правових засобів забезпечується рух і захист трудових прав і законних інтересів працівників, гарантується їх законне і справедливе задоволення [7, с. 27]. Слід підкреслити, що гарантії трудових прав поліцейських пов'язані з трудовим правом, яке історично виникло як право захисту трудових прав та інтересів робочих. Однак для об'єктивного визначення гарантій реалізації трудових прав поліцейських слід розглянути наукову літературу, а також доктринальні дослідження, які вивчали підходи до визначення такої правової категорії, як «юридичні гарантії в трудовому праві». У свою чергу, В.С. Пересулько у висновках кандидатської дисертації передбачає дефініцію: «Гарантії в трудовому праві – передбачені правовими нормами правила, які гарантують права осіб у процесі виникнення, існування, зміни та припинення трудового правовідношення» [8].

О.А. Антон вважає юридичними гарантіями в трудовому праві систему правових норм, передбачених трудовим законодавством, які встановлюють вимогу певної поведінки суб'єктів трудових правовідносин (шляхом встановлення прав і обов'язків), забезпечуються санкціями і спрямовані на безперешкодну реалізацію та захист трудових прав [9]. У цьому випадку, ми вважаємо, фахівець упустив таку складову частину юридичних гарантій, як діяльність певних уповноважених органів та організацій із забезпечення та захисту трудових прав, зокрема профспілок, органів, які здійснюють нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства, судів. У цьому механізмі не вказали про професійні спілки, які історично мають своєю метою забезпечення захисту прав найманих працівників, з огляду на що можуть включатися в зазначений механізм на будь-якому етапі.

Важливим аспектом визначення сутності і змісту юридичних гарантій є їх класифікація. Н.В. Вітрук серед усіх інших юридичних гарантій прав та свобод виділяє дві групи: гарантії реалізації (конкретизація меж прав і свобод; юридичні факти, з якими пов'язується їх реалізація; процесуальні форми втілення прав і свобод; заходи заохочення та пільги для стимулювання правомірної ініціативної їх реалізації) та гарантії охорони (захисту) (нагляд і контроль за правомірністю поведінки суб'єктів права з метою виявлення випадків правопорушень; правовий захист; юридична відповідальність; процесуальні форми охорони прав та обов'язків; профілактика та запобігання правопорушенням) [10]. З іншого боку, до першої групи слід віднести: закріплення прав і свобод у нормах права, наявність правового механізму їх реалізації, правозастосовну діяльність компетентних органів та процесуальні форми реалізації. Слід підтримати дану класифікацію, оскільки ми вважаємо за необхідне розглянути саме гарантії реалізації трудових прав поліцейських. Оскільки на сьогодні існує проблематика стосовно процесуальної форми реалізації трудових прав поліцейських.

Проаналізувавши вищевикладений матеріал, необхідно підкреслити, що на сьогодні визначення такої правової категорії, як гарантії реалізації трудових прав поліцейських, є проблематичним, оскільки на сьогодні майже не існує досліджень даної проблематики. На основі вищевикладеного запропонуємо власне визначення гарантій реалізації трудових прав поліцейських, а саме під гарантіями реалізації трудових прав поліцейських слід розуміти сукупність процесуальних норм права, які визначають основні напрямки діяльності та повноваження органів, які здійснюють реалізацію та захист трудових прав, а також заходів заохочення та пільг відповідно до чинного законодавства.

Важливою думкою стосовно гарантій реалізації трудових прав є думка вченого Ф.А. Цесарського, який відзначає, що в захисті трудових прав працівників профспілки мають значні переваги перед іншими представниками трудящих. По-перше, профспілки побудовані за певною системою – від первинних організацій до об'єднання профспілок України. По-друге, профспілки накопичили значний досвід у сфері захисту трудових прав та інтересів працюючих. По-третє, у своїй діяльності вони використовують зарубіжний досвід. Профспілки є сильнішими в матеріально-фінансовому плані, адже вони мають членські внески, свої видавництва, створюють підприємства тощо. Інші представники трудящих цього не мають зовсім. Профспілки періодично проходять навчання методам роботи, беруть участь у з'їздах, міжнародних форумах, що є важливою умовою, наприклад, для здійснення захисту прав працівників внаслідок незаконних звільнень [11].

Рівень охоплення працівників профспілковим членством є в Україні досить високим і становить більше 90% працівників, зайнятих у всіх галузях національної економіки [12]. Разом із тим сучасне становище профспілок в Україні не можна назвати таким, що забезпечує належний захист найманих працівників. У Національній поліції України за допомогою профспілок також реалізуються гарантії трудових прав поліцейських. Так, до прикладу, на сьогодні діє профспілка, яка утворилася на установчій конференції ще 23 березня 1992 року та отримала назву «Профспілка атестованих працівників ОВС України», в цьому ж році було прийнято установчий документ профспілки. Однак офіційна реєстрація в Міністерстві юстиції України відбулася лише в 2000 році [13]. Відповідно до останніх змін до установчих документів дана профспілка здійснює громадський контроль за додержанням законодавства про працю, про оплату праці, про зайнятість, інших законодавчих та нормативно-правових актів, порушує питання про притягнення до відповідальності керівників органів, підрозділів внутрішніх справ, підприємств, установ, організацій, які входять до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, інших посадових осіб, винних у порушенні законодавства про працю, про колективні договори і угоди та інших випадках згідно з чинним законодавством. Відповідно до законодавства здійснює захист потерпілих на службі та виконує багато інших функцій відповідно до установчого документа [14].

Під час розгляду гарантій реалізації трудових прав поліцейських необхідно звернути свою увагу на Закон України «Про Національну поліцію» [15], який закріпив гарантії трудових прав поліцейських у Розділі IX. Даний розділ створений для забезпечення реалізації та захисту гарантій трудових прав поліцейських. До прикладу, відповідно до Ст. 62 ч. 10 вказується, що поліцейський має такі гарантії трудових прав:

- 1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;
- 2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, в тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;
- 3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;
- 4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;
- 5) в повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими цим Законом та іншими актами законодавства;
- 6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;
- 7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських судах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях після пред'явлення службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

Також зазначений Закон передбачає, що в органах (закладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається [15]. Даний розділ містить норми, які визначають право поліцейських на відпустку та порядок обчислення тривалості відпусток. Так, відповідно до ч.1 Ст. 92 даного закону поліцейським надаються щорічні чергові оплачувані відпустки в порядку та тривалістю, визначених цим Законом [15]. У той же час Кодекс законів про працю визнає лише, що громадянам, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи, надаються щорічні (основна та додаткові) відпустки зі збереженням на їх період місця роботи (посади) і заробітної плати. На нашу думку, дуже важливою гарантією реалізації трудових прав є закріплення в ч.1 Ст. 95 Закону України «Про Національну поліцію України» гарантії, яка передбачає, що поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України [15].

Оскільки, беручи до уваги гарантії трудових прав, які вказані в Кодексі законів про працю, дана гарантія не передбачена. Однак у Конституції України передбачено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Реалізації даної гарантії на сьогодні є недостатньою, оскільки на сьогодні немає належного механізму забезпечення реалізації права на безкоштовну медичну допомогу в державних та комунальних закладах охорони здоров'я. Тому вважаємо, що закріплення даної гарантії в Законі України «Про Національну поліцію» має позитивний вплив на гарантії реалізацію трудових прав поліцейських. У даному законі також передбачені інші гарантії трудових прав поліцейських, однак не вважаємо за необхідне розглядати кожну гарантію.

Особливої уваги заслуговує норма закону, яка визначає грошове забезпечення поліцейського, а саме поліцейські отримують грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання [13]. Однак дана гарантія кореспондується в Кодексі законів про працю як заробітна платня, ця винагорода обчислена, як правило, в грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [16]. Дані гарантії між собою різняться, оскільки аналізуючи доктринальні дослідження, грошове забезпечення принципово відрізняється від заробітної плати робочих і службовців. Воно побудоване з урахуванням вимог економічного закону розподілу за працею. Грошове забезпечення – це доля національного доходу, яку в грошовій формі отримують військовослужбовці (поліцейські) для задоволення своїх матеріальних та культурних потреб з урахуванням особливості військової служби і порядку її проходження різними категоріями військовослужбовців [17]. Слід відмітити, що в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що працівникам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, надаються додаткові пільги в питаннях соціально-побутового та фінансового забезпечення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [18].

На сьогодні існує низка підзаконних нормативно-правових актів, які гарантують трудові права поліцейським. Так, 11 листопада 2015 року була винесена Постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» [19]. Дана постанова визначає, що грошове забезпечення поліцейських складається з посадового окладу, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії та одноразових додаткових видів грошового забезпечення. Також дана постава визначає надбавки за специфічні умови проходження служби в національній поліції України та інші надбавки за умов передбачених у даній постанові [19]. Гарантії трудових прав також передбачені у відомчих Наказах Міністерства Внутрішніх Справ України, як приклад – Наказ «Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС зі специфічними умовами навчання», який визначає порядок та умови виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС зі специфічними умовами навчання [20].

Висновки. Отже, розглянувши основні гарантії трудових прав поліцейських, посилаючись на наукову літературу та доктринальні дослідження, можемо зробити висновок, що гарантії реалізації трудових прав поліцейських на сьогодні потребують удосконалення та подальшого дослідження. Для

вирішення даної проблематики ми пропонуємо законодавчо закріпити таку правову категорію, як «гарантія», а також створити ряд процесуальних норм, які б були за своїм змістом покликані забезпечити механізм реалізації та захисту гарантій трудових прав поліцейських. Тому вбачаємо за необхідне, для вирішення даної проблематики, на законодавчому рівні створити ряд доповнень у Закон України «Про Національну поліцію», а також створити ряд відомчих підзаконних нормативно-правових актів, які б за своїм змістом визначали порядок реалізації та захист гарантій трудових прав поліцейських.

Список використаних джерел:

1. Словарь иностранных слов. – 16-е изд. испр. – М. : Рус. яз., 1988. – С. 113.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов ; под ред. Н.Ю. Шведовой. – 20-е изд. стереотип. – М. : Рус. яз, 1988. – С. 130.
3. Теория государства и права : учебник / под ред. проф. В.М. Корельского и проф. В.Д. Перевалова. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА • М), 2002. – С. 546.
4. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – С. 171.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – С. 187.
6. Кисилев И.Я., Леонов А.С. Комментарий к Трудовому кодексу Российской Федерации. – М. : Дело, 2003. – С. 164.
7. Кузниченко О.В. Правовые вопросы процессуального обеспечения реализации трудовых прав работников / О.В. Кузниченко // Актуальні проблеми науки трудового права в сучасних умовах ринкової економіки: матеріали науково-практичної конференції, м. Харків, 19-20 травня, 2003 р. – Х. : Українська асоціація фахівців трудового права, Національний університет внутрішніх справ, 2003. – С. 27.
8. Пересунько В.С. Юридичні гарантії при укладенні трудового договору : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення / В.С. Пересунько. – Х., 2001. – С. 180.
9. Антон О.А. Юридичні гарантії в трудовому праві / О.А. Антон // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3(15). – С. 189.
10. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности / Н.В. Витрук. – М. : Норма, 2008. – С. 248.
11. Цесарський Ф.А. Захисна функція профспілок, форми її реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення / Ф.А. Цесарський. – Х., 2004. – С. 15.
12. Осовий Г. Профспілковий рух в Україні : нова соціальна роль, стан та перспективи розвитку / Г. Осовий // Україна: аспекти праці. – 2001. – № 8. – С. 18.
13. На Хмельниччині відбулося пленарне засідання Ради Профспілки атестованих працівників ОВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.npu.gov.ua/uk/publish/printable_article/4.
14. Статут професійної спілки атестованих працівників органів внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0BzWuq7yC82k-WGluazEx>.
15. Закон України «Про національну поліцію» // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 40-41, ст. 379 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
16. Кодекс законів про працю // Відомості Верховної Ради України, 1971, № 50, ст. 375 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/кзпп>.
17. Ляпін М.В., Чимишенко С.М. Роль грошового забезпечення в системі матеріального забезпечення військовослужбовців / М.В. Ляпін // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнтів, слухачів, курсантів і студентів «Сучасні проблеми розбудови Збройних Сил України» [Текст] – К. : ВІКНУ, 2013. – 338 с.
18. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України, 1992, № 22, ст. 303 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/page>.
19. Постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції», 2015, № 988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248668>.
20. Наказ Міністерства Внутрішніх Справ «Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання», 2016, № 260 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16>.